

L'aventura fallera de Dalí

L'any que se celebra el centenari del naixement de Dalí, i la mateixa setmana que a València regnen les falles, EL TEMPS recorda el moment històric en què tots dos van coincidir en cos i ànima. Però sense gaire sort. El 1954, el pintor va dissenyar per a la comissió més poderosa de València un cadafal que, lluny de causar admiració, va provocar crítiques molt sonades.

Ara fa just cinquanta anys, Salvador Dalí, convertit ja en un pintor de reconegut prestigi internacional, va emprendre la que va ser, segurament, la seua aventura més agosarada: dissenyar una falla. I, efectivament, els resultats així ho van demostrar: aquell monument faller, difícil de veure i més encara d'entendre, es va convertir en el més criticat de la història de les falles. D'alguna manera, el surrealisme que proposava Dalí i el que impregnava el món de les falles no van acabar de quallar.

La història d'aquest curiós episodi va començar el 1954, quan la comissió del Foc, encarregada de plantar la falla en l'aleshores Plaza del Caudillo, va demanar al pintor empordanès el disseny del monument d'aquell any. "L'objectiu era pegar la campanada", assegura Gil-Manuel Hernández, professor de la Universitat de València i president de l'Associació d'Estudis Fallers. "Més que apostar per un nou concepte estètic -afegeix Hernández, gran coneixedor de les històries i dels entramats fallers-, es tractava de demostrar la seua exquisidesa enfront de les altres comissions." "No debades -continua-, la comissió del Foc estava integrada per l'alta societat valenciana, molt propera al règim franquista."

Aquest ambient summament conservador, juntament amb el sentiment anticaltanista de bona part d'aquella societat de mitjan segle XX, van reforçar l'argument que, en realitat, les crítiques a la falla de Dalí tenien un rerefons polític.

"Res més lluny de la realitat -puntualitza Gil-Manuel Hernández-. No només no va tenir res a veure amb el fet que Dalí fóra català, sinó que més aviat el van escollir perquè era un artista del règim, com sempre se l'ha conegut...".

Siga com siga, el fet és que Dalí va aprofitar l'avinentsa per fer realitat -encara que fóra en cartó-pedra- la seua somiada "correguda daliniana" (un projecte que tenia en ment des de feia anys), i va dibuixar una falla que reflectia perfectament les dèries i obsessions de Dalí però que fregava la impossibilitat: una plaça de bous inclinada, del centre de la qual sortia un torero amb ales de papallona. Darrere del torero, un enorme bou ensangonat ascendia als cels a través d'un estrany monstre que s'anava movent. Tot, emmarcat per les muntanyes de Montserrat. El resultat, diuen, ja s'olorava fins i tot abans de la plantada. Ni tan sols l'habilitat del magnífic escultor Octavi Vicent, premi nacional d'escultura i encarregat de convertir en falla aquella fantasia, va servir de gaire.

"Una cosa com aquella no s'havia vist mai a València", recorda Julià Garcia Llorenç, faller històric de la ciutat de València i responsable del programa cultural de la falla l'Antiga de Campamar, que fa dos anys va redescobrir amb la majoria de valencians que Dalí havia fet una falla a València. "Bous desco-munals, mecanismes en moviment, es-pectadors travessant parets... Ni tan sols l'estructura era habitual", afegeix. I és que, a banda d'afegir un gran rostre

amb mitja cara de Dalí i mitja de Picaso per identificar-ne l'autor, el pintor empordanès va haver de modificar l'esbós, perquè es pensava que les falles es plantaven i es cremaven recolzades a les parets de les cases i, per tant, va fer un disseny completament pla, en dues dimensions.

A pesar de tot, la idea no era dolenta (de fet, cinquanta anys després encara hi ha qui se'n recorda). D'alguna manera, la intenció era donar una dimensió internacional a una festa encara molt provinciana. De fet, la iniciativa de vincular Dalí a les falles va atreure l'atenció de nombrosos periodistes estrangers, molts dels quals se'n van fer ressò en diaris de París i Nova York. La premsa valenciana, amb diversitat d'opinions, en van parlar durant mesos. Però ni el Gremi d'Artistes Fallers, encapçalat pel mestre major, Regino Mas, ni tampoc els milers de ciutadans que van poder contemplar la falla dissenyada per Dalí, no ho van entendre. Fins i tot l'escriptor Joan Fuster la va qualificar de "cosa insípida".

Així doncs, ni la fama internacional de Dalí ni el suport de la comissió fallera amb més influència de tot València van aconseguir que la ciutat es rendira a la fantasia –certament desmesurada– del pintor. Gairebé ningú no va entendre aquell monument. Però sobretot, ningú no va assumir que una escultura d'aquestes característiques estètiques poguera ser una falla.

"Al marge dels comentaris de la gent –assenyala Julià Garcia–, l'enveja dels artistes fallers va ser determinant. No podien entendre per què una comissió fallera havia encarregat una falla a un artista de fora que no coneixia la idiosincràsia de la festa. No acceptaven un artista que no tenia res a veure amb l'ortodòxia fallera." De fet, al capdavant de les crítiques aferrissades del Gremi d'Artistes Fallers es trobava el seu mestre major, Regino Mas, considerat el mestre del classicisme faller per excel·lència.

Mas va ser el creador i màxim exponent de l'estètica fallera naturalista, barroca, grotesca, caricaturesca i exagerada fins a l'extrem que es va instituir en els anys quaranta i que encara pre-

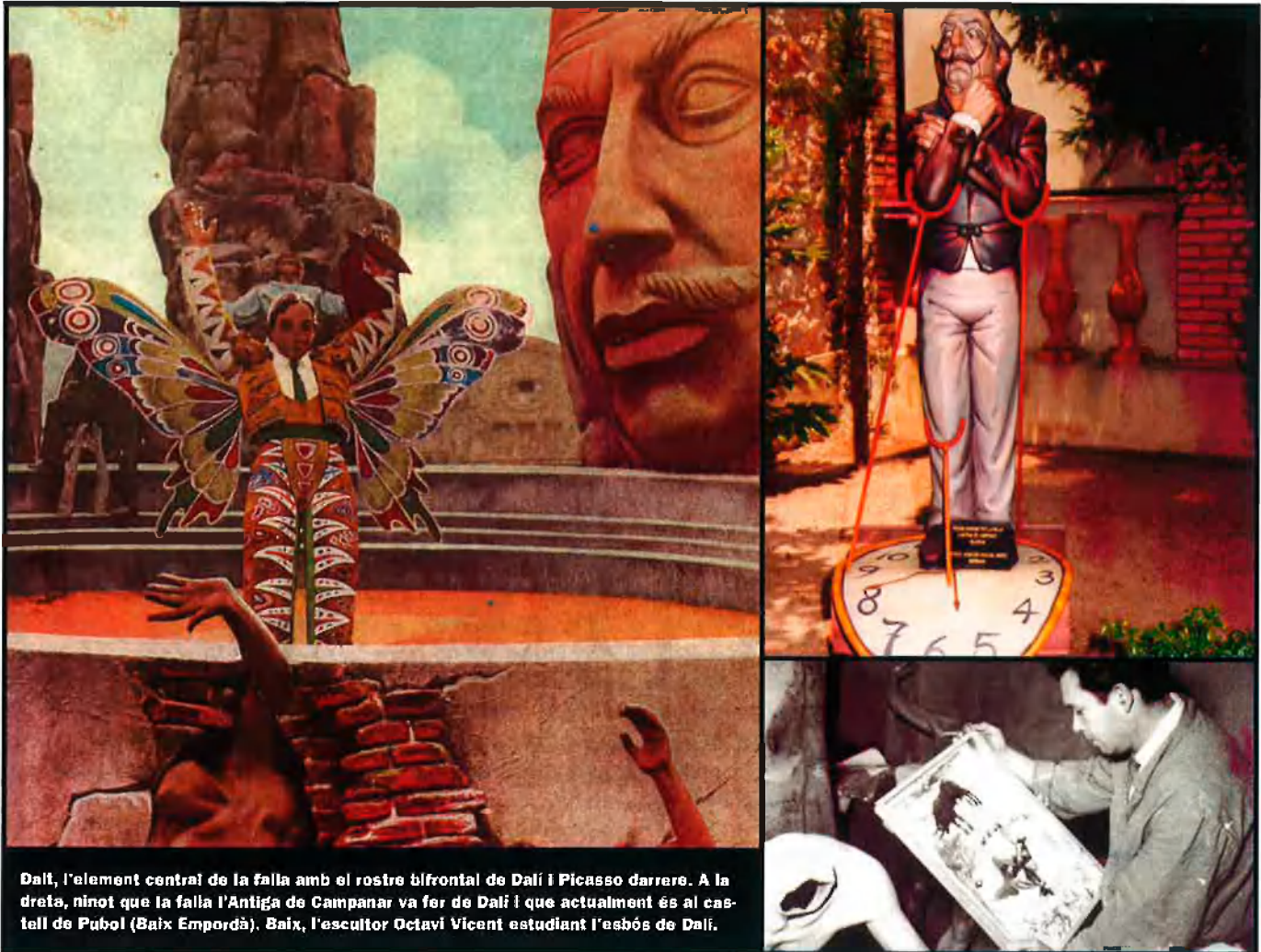

Plànol general de la falla "La Festa Nacional. Correguda Daliniana", que Salvador Dalí dissenya per a la comissió del Foc, la més poderosa i més ben relacionada amb el poder de València.

**Dalí va haver de
modificar l'esbós
perquè es pensava
que les falles
es recolzaven
a les parets
de les cases**

domina avui dia. D'alguna manera, el mestre veia envaït el seu territori. "Regino Mas –reconeix Gil-Manuel Hernández– ha estat segurament el millor artista faller de la història. Si més no, el més premiat. Però no se li va posar gaire bé, la intromissió de Dalí". (A manera de venjança, l'any següent, el 1955, Mas va representar en un dels seus monuments una sàtira de la falla de Dalí.)

En el fons de totes aquestes crítiques, l'únic que es veia amb claredat era l'excessiu conservadorisme, tant dels artistes com de la mateixa societat, a l'hora de modificar els cànons estètics

Dalí, l'element central de la falla amb el rostre bifrontal de Dalí i Picasso darrere. A la dreta, ninot que la falla l'Antiga de Campanar va fer de Dalí i que actualment és al castell de Pubol (Baix Empordà). Baix, l'escultor Octavi Vicent estudiant l'esbós de Dalí.

de les falles. “La falla de Dalí –diu Gil-Manuel– era surrealista en sentit estricte. El surrealisme de les falles, però, era i és una altra cosa: deliri, estupidesa, vulgaritat, ridícul, exhibició, coentor, etc. I, és clar, no era el mateix. La falla de Dalí era més aviat un atac en tota regla al classicisme imperant, als principis fallers per excel·lència.”

Dalí, doncs, no va triomfar com a artista faller, com tampoc no van triomfar els posteriors intents d'innovació estètica que han viscut les falles. “Dalí –assegura Gil-Manuel Hernández– va ser el primer i únic artista convidat per a dissenyar una falla a València. Però ni tan sols amb artistes valencians han funcionat els experiments. Ricard Rubert, un dels més grans artistes de la història, va fer de la innovació la seua marca. I es va haver d'enfrontar amb el Gremi d'Artistes Fallers constantment.

Així i tot, el 1963 i 1964 va dissenyar per a la plaça de l'Ajuntament de València les falles més avantguardistes que s'han plantat mai. Després va haver d'anar-se'n de València i es va dedicar a fer escenografies per a cinema.”

El Gremi d'Artistes Fallers va interpretar la falla com un atac en tota regla als principis clàssics i estètics fallers

La història de Ricard Rubert s'ha repetit també amb molts altres noms al llarg de la història de les falles. I sempre amb un únic guanyador: l'estètica de la caricatura, la panxa, els culs i les mamelles. “La renovació s'ha condemnat sistemàticament al fracàs”, assegura Julià Garcia Llorenç. “Han canviat els materials, l'elaboració dels ninots, però l'estètica és bàsicament la mateixa que la de fa seixanta anys. Fins i tot s'ha perdut la càrrega humorística, crítica i satírica tan pròpia de les falles.” “De fet –conclou–, si Dalí tornara a plantar una altra falla a València, se li tornaria a tirar tothom a sobre. Com fa cinquanta anys.” Quants euros hauria cobrat el pintor empordanès si el 1954 va rebre 50.000 pessetes “per quatre ratlles”?

Rosanna Melià